

Orientační průzkum a záměr obnovy sgrafitové výzdoby zámku v Přerově nad Labem

2020

MgA. Ema Kamas, Jos. Jungmanna 1488, 50401 Nový Bydžov

Tel.: +420 737 548 327, Email: ema.medkova@gmail.com

*

MgA. Jiří Kudrna, Jeseniova 27, 130 00Praha 3 Žižkov,

Tel.: +420 724 941 295, Email: jiri.kudrna.rest@centrum.cz

OBSAH

1	ZÁKLADNÍ INFORMACE	4
2	STRUČNÝ POPIS OBJEKTU	5
2.1	SOUČASNÝ STAV OMÍTKOVÝCH VRSTEV - SGRAFIT A KAMENNÝCH ČLÁNKŮ OBJEKTU	5
3	VYHODNOCENÍ PRŮZKUMU	9
4	RESTAURÁČKOVÝ ZÁMĚR	9
4.1	PŘEDPOKLÁDANÝ POSTUP RESTAUROVÁNÍ OMÍTEK/SGRAFIT A KAMENNÝCH PRVKŮ	9
4.2	DOPORUČENÉ MATERIÁLY A TECHNOLOGIE	10
	OBRAZOVÁ PŘÍLOHA.....	12

1 ZÁKLADNÍ INFORMACE

Lokalizace památky

Kraj: Středočeský kraj

Okres: Nymburk

Obec: Přerov nad Labem

Adresa: Přerov nad Labem 17

Název památky: zámek

Rejstříkové číslo ÚSKP: 33826/2-1942

Typ ochrany: Nemovitá kulturní památka

Údaje o památce

Datace: současný stav - renesance

Tvůrci: 1562 počátek přestavby pod vedením Mattea Borgorelliho, dokončení sgrafit v druhé polovině šedesátých let 16. Století.

Rekonstrukce, opravy: oprava omítek z údajně roku 1872, restaurování sgrafit: Akad. soch. Olbram Zoubek – 1958, 1959, 1982 a 2005 restaurování věže MgA. Jan Ronovský.

Údaje o akci

Zadavatel: Projekční ateliér pro dokumentaci, průzkum a obnovu historických staveb, s.r.o.

Restaurátorský průzkum prováděli a dokumentaci vypracovali: MgA. Ema Kamas, MgA. Jiří Kudrna,

držitelé příslušných povolení k restaurování MK ČR

Termín započetí a ukončení průzkumu: 8. 11. 2020

Autoři fotografií a dokumentace: ©2020 Ema Kamas, Jiří Kudrna

Fotodokumentace byla pořízena digitálním fotoaparátem Olympus OM-D E-M5 a Canon EOS 60 D

2 STRUČNÝ POPIS OBJEKTU

V jádru gotická tvrz přestavěná v 16. století na renesanční zámek se sgrafitovou výzdobou. Zámek se nachází při silnici ve střední části obce. Součástí areálu je opevnění s vodním příkopem, ohradní zdi a gloriety.

Zámek s nádvořím tvořil čtverec. Z původní dispozice jsou zachována dvě křídla - východní a jižní. Zámek je obehnan širokým vyzdřeným příkopem, hlubokým asi 4 metry. Kolem valu s okrouhlými rohovými bastiony. Na JV bastionu stojí glorieta. Zámek je přístupný od SV bránou s brankou vysunutou před linií valu. Cesta pokračuje JZ k mostu šikmo přes S stranu příkopu. Ohradní zdi při přístupové cestě, na Z straně a Z části S strany valu.

2.1 Současný stav omítkových vrstev - sgrafit a kamenných článků objektu

Předem je potřeba zmínit, že provedený průzkum byl jen vstupní – orientační, jen vizuální. Pro přesné určení rozsahu poškození omítkových vrstev a dochování původní sgrafitové výzdoby je nutné provést podrobný restaurátorský průzkum z lešení přímo na fasádě. Podrobným podkladem pro podrobný průzkum je restaurátorská zpráva Olbrama Zoubka z let 1958, 1959, 1982 a Jana Ronovského z roku 2005.

Při průzkumu jsme se věnovali zejména stavu východní a západní fasády východního křídla a jižní fasády jižního křídla zámku, kde je dochována sgrafitová výzdoba. Nicméně byl zhodnocen i stav omítek ostatních fasád bez sgrafitové výzdoby.

Severní fasáda východního křídla

Omítky jsou na této fasádě novodobé, poškození je patrné zejména ve spodních partiích, vlivem působení vztlínající vlhkosti. Největší poškození je patrné na rampě schodiště, projevuje se zde, jednak vztlínají vlhkost, ale také s největší pravděpodobností absence izolace schodiště. Zatékající srážková voda má již destruktivní účinky. Patrné jsou zde i výkvěty vodorozpustných solí. Na několika místech již dochází k destrukci cihelného zdiva.

Starším kamenným prvkem na této fasádě je portál se světlíkem na vrchu schodiště. Zde je patrný výskyt nízkých rostlin, vyšší stupeň zavlhčení srážkovou vodou a barevně i materiálově vyžilé plastické retuše.

Schodiště – stupnice, balustry, madla jsou až na několik výjimek novodobá, zhotovená z blíže neurčeného středně hrubého pískovce. Ve starší restaurátorských zprávách, lze nalézt fotografie původního madla a výzdoby.

Povrch kamene je znečištěný prachovými deposity, v exponovaných místech zčernalou silikátovou krustou. Vlivem vyššího stupně zvlhčený je zde patrný poměrně vysoký výskyt nízkých rostlin, řas a mechů.

Západní fasáda východního křídla

Přesto že zde již byla problematika spodní vlhkosti řešena, je ve spodních partiích fasády stále patrný zvýšený stupeň vztlínající vlhkosti. Tomuto dlouhodobému problému napovídají i druhotné opravy sgrafit, provedených v cementové omítce. Rozsah lze vyzorovat již v rozdílné barevnosti intonaca colorata. Omítky ve spodních partiích jsou cca do výšky 20 cm destruované. Patrná je zde i druhotná oprava většího rozsahu, kdy nebyl respektován („nejstarší“ – 1958) rozvrh sgrafita až k zemi. V současnosti je zde iluzivní proškrabávaný sokl, pod ním se nachází starší vrstva sgrafita. Tato úprava je provedena pravděpodobně z čistě praktického hlediska. Plocha fasády projevuje celoplošně poměrně velkou míru poškození. Vzhledem k tomu, že plochy omítek kopírují zdivo, je fasáda poměrně rozvlněná. Nejen díky tomu, jsou zde patrné ztmavlé zatekliny z ostění oken, výskyt nízkých rostlin, zejména řas. Nejvážněji je poškozena střední část fasády kolem opěrného pilíře a portálů dveří. V poměrně velké míře dochází k drobným výdutím v omítkových vrstvách a odpadávání částí sgrafita, zejména svrchní vrstvy intonacca bianca. K erozi povrchu omítkových vrstev sgrafita dochází nejčastěji dlouhodobým vymýváním stékající srážkovou vodou. Pokud voda stéká na hranu vyškrábané linie, může vlivem fyzikálních procesů podpořit odlupování jednotlivých vrstev.

Kamenné prvky této fasády jsou v současné době v neutěšeném stavu, povrch je již ztmavlý silikátovou krustou, místy je patrný výskyt nízkých rostlin. Na některých ostěních jsou již patrné barevně i materiálově vyžilé tvarové retuše.

Opěrný pilíř fasády nese známky vztlínající vlhkosti, místy je vydroleno spárování, je patrná řada neodborných oprav.

Východní fasáda východního křídla

Tato fasáda je v neméně neutěšeném stavu jako předcházející. Nejvíce patrná jsou místa zatékající srážkové vody, z poškozených okapů či střechy. Proces poškození sgrafita byl popsán výše. Ve vodou

exponovaných částech je patrné vymývání vrstev omítky, ztmavlé partie s prachovými deposity a nízkými rostlinami. V lokální míře dochází k oddělování vrstvy intonaca bianca, místy i intonaca colorata. Zatékající vodou je zasaženo i místo analytickou metodou presentované zachovalé gotické omítky s iluzivním kvádrováním. Soklová část a spodní partie fasády trpí zvýšenou mírou vztlínající vlhkosti. Tomu také odpovídá stav sgrafitové výzdoby, kde dochází k narušování a odpadávání vrstev omítek.

Kamenné prvky této fasády jsou též v neutěšeném stavu. Povrch kamene ostění oken již projevuje známky výskytu silikátové krusty, místy je patrný výskyt nízkých rostlin. Na některých ostěních jsou již patrné barevně i materiálově vyžilé tvarové retuše.

Opěrné pilíře fasády nesou známky vztlínající vlhkosti, velký vliv zde hraje i srážková voda, místy je vydroleno spárování, je patrná řada neodborných oprav. Pravý opěrný pilíř je navíc napaden nízkými rostlinami – řasami a mechy.

Část severní a část západní fasády jižního křídla (se sgrafitem)

Tato fasáda je pravděpodobně v nejlépe zachovalém stavu. Jen v rohu jsou patrná místa poškození omítek zatékající srážkovou vodou. Zejména nad oknem a vstupním portálem. Dále jsou zde patrné drobné ztmavlé zatekliny z ostění oken, výskyt nízkých rostlin. Přesto že zde již byla problematika spodní vlhkosti řešena, je ve spodních partiích fasády stále patrný zvýšený stupeň vztlínající vlhkosti. Tomuto dlouhodobému problému napovídají i druhotné opravy sgrafit, provedených v cementové omítce. Rozsah lze vyzorovat již v rozdílné barevnosti intonaca colorata. Omítky ve spodních partiích jsou cca do výšky 20 cm destruované.

Kamenné prvky těchto částí fasád jsou též v neutěšeném stavu. Povrch kamene ostění oken a portálů, již projevuje známky výskytu silikátové krusty, místy je patrný výskyt nízkých rostlin zejména ve spodních partiích. Na některých ostěních jsou již patrné barevně i materiálově vyžilé tvarové retuše.

Nákolník a schody nesou známky vztlínající vlhkosti, velký vliv zde hraje i srážková voda podporující napadení nízkými rostlinami – řasami a mechy.

Část severní a část západní fasády jižního křídla (bez sgrafita)

Omítky jsou zde novodobé, hladké dvouvrstvé. Poškození je patrné zejména v soklových partiích, vlivem vztlínající vlhkosti a pravděpodobně i zvýšené salinity. Dalším poškozením je zatékající srážková voda z poškozeného okapu.

Jižní fasáda jižního křídla

Tato fasáda je zhruba ve stejně neutěšeném stavu jako ta východní. Opět jsou nejvíce patrná místa zatékající srážkové vody, z poškozených okapů či střechy. Proces poškození sgrafita byl popsán výše. Ve vodou exponovaných částech je patrné vymývání vrstev omítky, začínají se projevovat ztmavlé partie s prachovými deposity. V lokální míře dochází k oddělování vrstvy intonaca bianca, místy i intonaca colorata. Soklová část a spodní partie fasády trpí zvýšenou mírou vztlínající vlhkosti, doprovázenou zvýšenou salinitou a lokální krystalizací vodorozpustných solí. Tomu také odpovídá stav sgrafitové výzdoby, kde dochází k narušování a odpadávání vrstev omítek. Soklová část byla opět dle staršího záměru níže. V současné době je pod druhotnou vrstvou patrné psaníčkové sgrafito. Současná úprava je provedena pravděpodobně z čistě praktického hlediska.

Opěrné pilíře jsou na této části zámku omítnuté, jeví známky poškození zatékající srážkovou vodou, ale i vztlínající vlhkostí podpořené zvýšenou salinitou. Opěrné pilíře jsou kryté kamennými deskami. Na povrchu je patrná silikátová krusta a napadení nízkými rostlinami.

Kamenná ostění oken této fasády jsou též v neutěšeném stavu. Povrch kamene již projevuje známky výskytu silikátové krusty, místy je patrný výskyt nízkých rostlin zejména ve spodních partiích. Na některých ostěních jsou již patrné barevně i materiálově vyžilé tvarové retuše.

Oktogonální věž

Pohled na věž je poměrně omezený, podrobný průzkum stavu je možný až z lešení. Omítky jsou zde v neméně neutěšeném stavu jako předcházejících případech. Nejvíce patrná jsou místa zatékající srážkové vody. Proces poškození sgrafita byl popsán výše. Ve vodou exponovaných částech je patrné vymývání vrstev omítky, ztmavlé partie s prachovými deposity a nízkými rostlinami. V lokální míře dochází k oddělování vrstvy intonaca bianca, místy i intonaca colorata na podkladové vrstvy.

Kamenná ostění oken jsou v neutěšeném stavu. Povrch kamene již projevuje známky výskytu silikátové krusty, místy je patrný výskyt nízkých rostlin zejména ve spodních partiích. Na některých ostěních předpokládáme patrné barevně i materiálově vyžilé tvarové retuše.

3 VYHODNOCENÍ PRŮZKUMU

Omítky se sgrafitovou výzdobou jsou lokálně, ale poměrně značně poškozené. Jedná se zejména o místa v soklových partiích, kde je zvýšený vliv vztlínající vlhkosti a v několika případech i zvýšené salinity. Jevy spojené s povětrnostním vlivy, mrazovými cykly a krystalizací vodorozpustných solí v omítkách vedou k jejich destrukci. Poměrně zásadní jsou místa, kde dochází k erozi povrchu omítkových vrstev sgrafita působením nejčastěji dlouhodobým vymýváním stékající srážkovou vodou. Stékající voda na hranu vyškrábané linie podporuje vliv fyzikálních procesů vedoucích k odlupování jednotlivých vrstev omítkových vrstev. V neposlední řadě zvýšené zavlhčení podporuje růst nízkých rostlin na povrchu omítky.

Omítky fasád bez sgrafitové výzdoby jeví obdobná poškození jednak vlivem vztlínající vlhkosti, tak zatékající srážkovou vodou.

Kamenné prvky fasád jsou v různém stupni poškození. Jejich povrch je znečištěn silikátovou krustou a prachovými depozity, v lokální míře se vyskytují nízké rostliny. Tvarové retuše jsou vyžilé jak po barevné tak materiálové stránce, lze předpokládat strukturální degradaci kamenného materiálu pod nimi. U portálů v přízemních částech předpokládáme zvýšenou salinitu.

4 RESTAURÁČSKÝ ZÁMĚR

Restaurátorský záměr má za cíl doporučení, jak s památkou v procesu restaurování zacházet. Smyslem plánovaných zásahů při obnově a restaurování, bude zachování v co největší možné míře celistvosti a věrohodnosti umělecké struktury jako celku včetně technologie uměleckořemeslného zpracování. Předkládaný záměr vychází z poznatků získaných pouze z orientačního vizuálního průzkumu, předpokládáme, že bude ještě po provedeném podrobném průzkumu in situ upraven.

Dochovaná sgrafita jsou, až na několik dochovaných původních částí, rekonstrukcí z 60. let 20. století. V současné době sou tedy nositeli původního záměru, vzhledu a vlastně i autenticity výzdoby zámku, zasluhují odborný konzervační rehabilitační přístup vedoucí k jejich zachování a sjednocení estetického vjemu.

4.1 Předpokládaný postup restaurování omítek/sgrafit a kamenných prvků

V první řadě bude nutné provést podrobný restaurátorský průzkum jednotlivých fasád z lešení a nastavit proces restaurování pro každou z nich. Doporučujeme odebrat a vyhodnotit vzorky solí!

Doporučujeme graficky zaznamenat rozsah dochovaných původních sgrazit! Provést pauzy 1:1 v předpokládaných místech *ztráty/nutnosti sejmutí* sgrafitových omítek! Doporučujeme přesně lokalizovat problematická místa se zatékající srážkovou vodou a tyto následně odstranit!

Čištění povrchu sgrafita navrhujeme pomocí nízkotlaké páry, skalpelů, případně nekovových měkkých kartáčků. Nejprve bude povrch mírně provlhlčen parou, tak aby došlo k naměkčení a uvolnění nečistot, následně bude proveden oplach parou, pevněji uchycené nečistoty budou odstraněny skalpely a kartáčky a opět opláchnuty. V místech napadení nízkými rostlinami navrhujeme provést biosanaci a následně zbytky rostlin odstranit výše zmíněnými čistícími procesy. Silně narušená místa omítek navrhujeme odstranit, následně dotčená místa konsolidovat. Konsolidace bude provedena degradovaných partiích v míře nezbytně nutné. Silně narušené soklové partie navrhuje vzhledem ke zvýšené salinitě odstranit, provést redukci obsahu vodorozpuštěných solí pomocí opakovaných zábalů či obětovaných omítek.

Výduti a drobné trhliny budou injektovány vhodným materiálem na minerální bázi.

Doplnění vrstev bude provedeno dle tradičních postupů, vhodnými materiály a technikami. Intonaco colorito bude připraveno dle předchozích zkoušek granulometrie, frakcí písků a barevnosti písků. V případě intonaca bianco, bude materiál předem zatónován tak, aby po vyschnutí odpovídal okolnímu dochovanému. Pro rekonstrukce proškrobů budou předem zhotoveny pauzy 1:1. Před aplikací omítkových vrstev doporučujeme dobře podklad smáčet, po jejich aplikaci a provedení finálních proškrobů, mírně povrch vlhčit po dobu 14 dnů pro kvalitní karbonataci vápna. Mírné přechody mezi původními a nově zhotovenými sgrafity utlumit lazurní retuší.

Kamenné prvky budou nejprve opatřeny biosanací, následně budou zbytky rostlin odstraněny nízkotlakou párou. V tomto případě je možné použít systém čištění WAP s regulovaným tlakem. Barevně či materiálově vyžilé plastické retuše navrhujeme odstranit. Poškozená či degradovaná místa konsolidovat vhodným prostředkem na bázi esterů kyseliny křemičité v míře nezbytně nutné.

Doplnění, tvarové retuše budou provedeny minerálním modifikovaným tmelem, probarveným ve hmotě a zapraveným do požadovaného tvaru a povrchové struktury kamene. Barevná retuš bude provedena v lokální míře.

4.2 Doporučené materiály a technologie

Omítky a sgrafitová výzdoba

Čištění: Parní vyvíječ, skalpely, nekovové kartáčky, Sanatop Likvid Aqua Bárta,

Redukce obsahu vodorozpuštěných solí: zábaly, arbocel, kaolin, říční písek, obětované omítky – chudé – odležená vápenná kaše, říční písek.

Konsolidace: Porosil ZTS Aqua Bárta, KSE OH Remmers CZ

Injektáže: líh, injektážní sada, Ledan TB1 Tecno Edile Toscana, Vapo injekt Aqua Bárta

Doplnění a tvarové retuše: Odležená min. pětiletá vápenná kaše, vhodná směs písků (frakce/ barevnost), hydraulická přísada - přírodně hydraulické vápno Calcidur NH 2.

Povrchová úprava: vápenná lazura se stálými pigmenty v alkalickém prostředí

Kamenné prvky

Čištění: Sanatop Likvid Aqua Bárta, WAP, Parní vyvíječ, nekovové kartáčky, kamenické nářadí

Redukce obsahu vodorozpuštěných solí: zábaly, arbocel, kaolin, říční písek

Konsolidace: Porosil Z Aqua Bárta, KSE 100 – 300 Remmers CZ

Tvarové retuše: Bílý dánský cement Aalborg, směs písků, střelecký či říční, pigmenty Bayferox

Povrchová úprava: Retuš - pigmenty Bayferox, Paraloyd B72 , lihový roztok

V Praze dne 20. 11. 2020

MgA. Ema Kamas

MgA. Jiří Kudrna

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Obr. 1: pohled na severní část východního křídla zámku

Obr. 2: Detail současného stavu schodiště

Obr. 3 a 4: Portál a schodiště – současný stav

Obr. 5: Současný stav dlažby a zábradlí

Obr. 6: Současný stav západní fasády východního křídla zámku

Obr. 7: Současný stav západní fasády východního křídla zámku

Obr. 8: Detail poškození – západní fasáda východního křídla

Obr. 9: Detail poškození v soklové části, patrné sgrafito pod druhotnou vrstvou – západní fasáda východního křídla

Obr. 10 a 11: Detail poškození sgrafita západní fasáda východního křídla

Obr. 12: Cementové vysprávký v soklové části západní fasády východního křídla

Obr. 13, 14 a 15: Poškození omítek a zvýšená salinita spodní partie levé části západní fasády východního křídla

Obr. 16: detail staší vrstvy sgrafita v soklové části západní fasády východního křídla

Obr. 17 a 18: Poškození portálu vlivem zvýšené vlhkosti – severní fasáda jižního křídla

Obr. 19 a 20: Současný stav kamene západní fasáda východního křídla

Obr. 21 a 22: Současný stav severní fasády jižního křídla a oktogonální věže

Obr. 23 a 24: Současný stav části západní fasády jižního křídla a detail výzdoby severní fasády jižního křídla

Obr. 25: Detail severní fasády jižního křídla

Obr. 26: Detail západní fasády východního křídla

Obr. 27: Pohled nezápadní část zámku

Obr. 28 a 29: Poškození zatékající vodou severní fasáda jižního křídla a stav opěrných pilířů na západní straně jižního křídla

Obr. 30: Současný stav východní fasády východního křídla zámku

Obr. 31: Detail sgrafit východní fasády východního křídla

Obr. 32: Detail poškození sgrafit východní fasády východního křídla

Obr. 33: Detail poškození sgrafit východní fasády východního křídla

Obr. 34: Současný stav jižní fasády jižního křídla

Obr. 35: Současný stav sgrafit jižní fasády jižního křídla

Obr. 36: Celkový pohled na východní fasádu východního křídla

Obr. 37: Detail sgrafit východní fasády východního křídla

Obr. 38: Detail sgrafit východní fasády východního křídla

Obr. 39: Detail poškození sgrafit a odhalená gotická omítka východní fasády východního křídla

Obr. 40: Detail sgrafit východní fasády východního křídla

Obr. 41 a 42: Současný stav v soklových partiích a opěráků východní fasády východního křídla

Obr. 43: Krystalizace vodorozpustných solí - soklová část jižní fasády jižního křídla

Obr. 44: Detail sgrafit jižní fasády jižního křídla